

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 95 1974

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: Örjan Lindberger, Inge Jonsson

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Övriga recensioner

Arthur F. Wright och Denis Twitchett (ed.): *Perspectives on the T'ang*. Yale University Press. New Haven and London 1973. I-VIII, 450 pp.)

Trots utomordentliga forskningsinsatser av enskilda västerländska sinologer inom den kinesiska odlingens olika områden framstår de forskningsresultat som hittills har gjorts tillgängliga även för icke-sinologer som tämligen fragmentariska. I många brett upplagda populära skildringar döljs ofta viktiga skeenden och orsakssammanhang bakom mer eller mindre djärva generaliseringar. Många monografier, som avser att belysa enskilda skeenden och sammanhang, är ofta starkt specialiserade och förutsätter bakgrundskunskaper som endast sinologer kan förväntas besitta.

Under de senaste tre årtiondena har forskningen över enskilda perioder i Kinas historia frambragt imponerande resultat. Hit hör bland andra den svenske sinologen Hans Bielensteins banbrytande avhandlingar över den senare Han-perioden (25–220 e. Kr.), som har publicerats i *Bulletin of the Museum of Far Eastern Antiquities* (Stockholm), samt A. W. Hummel (ed.), *Eminent Chinese of the Ch'ing Period* (1644–1912) (Washington 1943).

I *Perspectives of the T'ang*, som är det imponerande resultatet av en konferens vid universitetet i Cambridge, framlägger elva framstående forskare sina synpunkter på olika aspekter av T'ang-tidens (618–907) samhälle, politiska institutioner, tänkande och litteratur.

T'ang-dynastin, som framstår som ett av de mäktigaste skedena i det kinesiska kejsardömets historia, kännetecknas av en tidigare aldrig uppnådd materiell välfärd och av en enastående vitalitet på den andliga odlingens alla områden. I sin inledning pekar redaktörerna Arthur F. Wright (Yale) och Denis Twitchett (Cambridge) på de faktorer som enligt deras mening utgjorde de främsta betingelserna för T'ang-tidens materiella och andliga uppsving: en fördomsfri och eklektisk inställning till olika kulturyrtringar i det föregångna samt en kosmopolitisk öppenhet gentemot alla slags främmande inflytanden. »Det var från T'ang-tidens Kina som grannländerna hämtade de komponenter som för all framtid omvandlade deras egna kulturer. Och till T'ang-tidens Kina flockades folk från hela Asien: studenter och buddhistmunkar från Korea och Japan, stamhövdingar och krigare bland turkar, kitaner och uigurer, sändebud, konstnärer och musiker från de centralasiatiska

kungadömena, köpmän från många länder – Samarkand, Bokhara, Indien, Persien, Syrien och Arabien. T'ang-huvudstaden Ch'angan var inte endast den fungerande huvudstaden i ett väldigt kejsardöme, den var en *kosmopolis*, den största staden i hela världen; den tjänade som en pulserande mittpunkt för civilisationerna i Östasien; det var därifrån som man mottog de senaste bidragen till den buddhistiska doktrinen, nyskapelser inom poetiken, auktoritativa mönster för politiska institutioner, ja till och med de senaste nyheterna inom *haute couture* och frisyrier.» (Sid. 1.)

Kejsardömet Han (206 f. Kr.–220 e. Kr.) tjänade i många avseenden som T'ang-väldets politiska förebild. Men många politiska, sociala och kulturella institutioner som hade utvecklats under den splittringens tid som skiljde de två väldena åt kom att bli bestämmande för utvecklingen under T'ang-perioden.

Mot slutet av 200-talet e. Kr. utsattes det en gång så starka Han-väldet för häftiga inre och yttre angrepp. Den kejsarliga makten undergrävdes av hovintriger. Den inrepolitiska situationen förvärrades genom naturkatastrofer och bondeuppror, som ödelade stora delar av norra Kina. Hunnerna, Kinas arvfienne i norr, föll plundrande in i landet. Efter Han-dynastiens fall delades landet i tre kungadömen för att slutligen förenas under Chindynastin (265–316). Men hunnernas attacker blev allt våldsammare. 311 intogs och plundrades huvudstaden Loyang, varefter hovet tvangs att ta sin tillflykt till södra Kina. Under de följande tre århundradena var landet splittrat i två delar. Medan en rad kortlivade och svaga dynastier härskade över Sydkina, kämpade främmande erövrare av turkisk och mongolisk stam om herraväldet i norr. Då hela norra Kina föll i erövrarnas händer, sökte många medlemmar av den intellektuella eliten tillflykt i södern, där de försökte anpassa sig till en miljö som i många avseenden helt skilde sig från den som de hade lämnat. Anpassningen försvårades troligen av den vida klyftan mellan de sydkinesiska aristokraternas och de nordliga emigranternas vitt skilda intellektuella och kulturella bakgrunder. Den sydkinesiska aristokratin hade i århundraden fungerat som administratörer över koloniprovinser, som låg i periferin av den kinesiska civilisationen. I sin provinsiella konservatism höll de envist fast vid den ortodoxa konfucianska

traditionen. I norra Kina, däremot, hade det konfucianska inflytandet försvagats, delvis som en följd av Han-väldets sammanbrott, och den nordkinesiska aristokratin hade påverkats av den taoistiska filosofin. Den kulturmiljö som skapades på grundvalen av dessa båda strömningar utgjorde en fruktbar grogrund för den buddhistiska filosofin och metafysiken.

Den nordkinesiska kulturmiljön skilde sig starkt från den som jag just har beskrivit. De främmande erövrarna kände ett starkt förakt för kinesernas förfinade kultur, ett förakt som troligen till viss del byggde på medvetandet om deras eget kulturella mindrevärde. Erfarenheterna hade lärt dem, att deras egen civilisation var otillräcklig för att möta de krav som administrerandet av det väldiga riket ställde. Samtidigt var de inte benägna att anamma det underkuvade folkets ideologier. Buddhismen, som aldrig hade tjänat de fördrivna härskarnas intressen, erbjöd sig nu som ett utmärkt alternativ. Buddhismens universella etik var dessutom väl ägnad att slå en bro över det av många nationaliteter och olika intressegrupper sammansatta nordkinesiska samhället.

När landet slutligen enades under den korta Sui-dynasti (590–618) vann konfucianismen åter kejsrerligt erkännande som statsideologi. Vad som kanske främst medverkade därtill var att endast konfucianismen kunde ställa en tidigare prövad statskult och en hovritual till det nya kejsardömets förfogande. Rekryteringen till den starkt växande byråkratin säkrades nu genom statliga examina, som helt byggde på kunskaper i den konfucianska vitterheten. Medan härskarna av Sui och T'ang av politiska skäl antog den konfucianska läran som statsideologi, hade de samtidigt starka sympatier för både buddhismen och taoismen.

I sin inledning ger Wright och Twitchett en kort översikt över T'ang-tidens politiska historia och kulturmiljö. De elva uppsatserna i volymen har indelats i tre grupper: I. *Institutions and Politics* (Denis Twitchett, »The Composition of the T'ang Ruling Class: New Evidence from Tunhuang»; Howard J. Wechsler, »Factionalism in Early T'ang Government»; Ikeda On, »T'ang Household Registers and Related Documents»; Charles A. Peterson, »The Restoration Completed: Emperor Hsien-tsung and the Provinces»; Wang Gungwu, »The Middle Yangtse in T'ang Politics»), II. *Thought and religion* – Arthur Wright, »T'ang T'ai-tung and Buddhism»; Stanley Weinstein, »Imperial Patronage in the Formation of T'ang Buddhism»; David McMullen, »Historical and Literary Theory in the Mid-Eighth Century») och III. *Literature* – Hans H. Frankel, »The Contemplation of the past in T'ang Poetry»; Elling O. Eide, »On Li Po»; David Lattimore, »Allusion and T'ang Poetry»).

I sin uppsats »The Composition of the T'ang Ruling Class: New Evidence from Tunhuang» framhåller Twitchett att både kinesiska och västerländska forskare är eniga om att det kinesiska samhället undergick en fundamental social omvandling under perioden 700–1000 e. Kr. Enligt vissa forskare skulle denna omvandling markera övergången från det medeltida till det moderna samhället. Andra forskare ser i samma fenomen de begynnande effekterna av kapitalism och urbanisering. Enligt den politiskt styrda forskningen i Folkrepubliken Kina markerar den sociala omvandlingen övergången från slavsamhället till det feodala samhället.

I konkreta termer innebar den sociala omvandlingen att den aristokratiska styrelseform som hade utvecklats i sen Han-tid och som byggde på ärftliga ämbeten som var förbehållna de privilegierade medlemmarna av den aristokratiska eliten, gradvis kom att ersättas av ett byråkratiskt system, som innebar att rekryteringen av ämbetsmän till statsförvaltningen baserades på statliga examina. I det tidigare systemet framstod kejsaren som *primus inter pares*. För medlemmarna av de aristokratiska familjerna, som ofta behöll sina maktpositioner under en följd av kortlivade dynastier, framstod förpliktelserna mot den egna klanen och den traditionella sociala ordningen som starkare än kravet på lydnad gentemot det regerande furstehuset.

Det statliga examenssystemet medgav ett större mått av social rörlighet. Medlemmarna av den nya byråkratin, som hade utvalts av staten på grundvalen av egna förtjänster, kände en starkare lojalitet mot staten än mot den egna sociala gruppen. Det nya systemet var därför väl ägnat att befästa den politiska stabiliteten i ett starkt centraliserat kejsardöme.

Dessa förändringar i den sociala elitens sammansättning skedde gradvis över en period av flera århundraden. Under den större delen av T'ang-perioden lyckades den gamla aristokratin i viss utsträckning bevara sina nedärvda maktpositioner. T'ang-dynastins skiftande politiska historia har av den moderna forskningen tolkats mot bakgrunden av den ökande polariteten mellan de två intressegrupperna: den gamla aristokratin och den nya byråkratklassen.

Med utgångspunkt från manuskript som har påträffats i den forna militära utposten Tunhuang i nordvästra Kina och som innehåller listor över medlemmarna av de socialt dominerande klanerna inom kejsardömets olika län försöker Twitchett utröna sammansättningen av T'ang-tidens aristokratiska elit. Den med stor akribi genomförda analysen av materialet leder till följande slutsatser: T'ang-tidens högre societet var långt mer hierarkiskt bunden än under någon av de följande

dynastierna. Vid sidan av en liten super-elit av utomordentligt inflytelserika aristokratiska familjer, vilkas maktpositioner hade befästs flera århundraden före grundandet av T'ang, existerade en större grupp av familjer, vilkas sociala inflytande och politiska makt avgränsades till den egna provinsen. Förlusten av den ärfvtiga rätten till ämbete och skatteprivilegier medverkade till att de aristokratiska familjernas maktställning måste bygga på nedärvda rikedomar, lokalt inflytande och på den politiska och sociala sammanhållningen inom gruppen.

Twitchett visar vidare hur T'ang-tidens genealogiska forskning kom att användas som ett vapen i intressekonflikten mellan aristokraterna och den statliga byråkratin. Medan staten utnyttjade genealogin för att definiera och kringläsa aristokraternas maktbefogenheter, sökte aristokraterna själva med den genealogiska forskningens hjälp försvara den gamla sociala och politiska ordningen. Den ojämna kampen pågick till slutet av 900-talet, då de sista resterna av aristokraternas inflytande undanröjdes.

Under Kinas långa historia har intressegemenskapen inom högre samhällsgrupper ofta lett till bildandet av faktitioner, vilkas politiska målsättningar ansetts strida mot statens intressen. I sin uppsats »Factionalism in Early T'ang Government» söker Howard Wechsler utreda vilken roll faktitioner eventuellt spelade under tidig T'ang. Med utgångspunkt från en noggrann redogörelse för olika ställningstaganden av de ledande ämbetsmännen inom ett antal regionala block till sex viktiga inrikespolitiska frågor under åren 628–645 visar Wechsler på ett övertygande sätt att varken geografiska eller andra faktorer medverkade till faktionsbildningar under tidig T'ang-tid.

Alltsedan det första kejsardömet har mantalsräkningar spelat en utomordentligt viktig roll i det kinesiska skatteväsendets utveckling. Under tidig T'ang upprätthölls det s. k. *chün-t'ien*-systemet, som innebar att varje vuxen man i riket erhöi en lika stor areal av odlingsbar jord. Som motprestation måste varje vuxen man erlagga skatt *in natura* (spannmål och kläde) samt fullgöra krigstjänst och vissa dagsverken åt staten. Då dessa skatter utgjorde statens huvudsakliga inkomster måste regeringen genom regelbundna mantalsräkningar kontrollera att de skattepliktiga medborgarna fullgjorde sina skyldigheter.

Hushållsregistren, som upprättades vart tredje år och som innehöll detaljerade data rörande varje medlem av hushållet, inklusive slavar, har självfallet ett utomordentligt värde för forskningen. Som en följd av senare tiders bristande intresse för utformandet av den lokala skatteadministrationen har det väldiga material som mantalslängderna måste ha omfattat nästan helt gått förlorat. Vissa

fragment har dock i modern tid påträffats i grotttemplen i den militära utposten Tunhuang. Utan detta material, som Ikeda On utnyttjar i sin uppsats »T'ang Household Registers and Related Documents», skulle den moderna forskningen helt sakna kunskap om den lokala skatteadministrationen i T'ang-tidens Kina. Ikeda Ons undersökning, som ger en fascinerande inblick i hushållens struktur och folkets materiella villkor, visar att *chün-t'ien*-systemet faktiskt fungerade under tidig T'ang, något som vissa forskare tidigare har betvivlat, och att de noggranna mantalsräkningarna spelade en viktig fiskal roll under den första hälften av T'ang-dynastin. Efter An Lu-shans uppror (755–763) genomfördes vissa institutionella förändringar som bland annat innebar att skatter och dagsverken utkrävdes enligt regionala kvoter, vilket i sin tur ställde lägre krav på en central mantalskontroll av befolkningen.

An Lu-shans uppror har ansetts markera början till slutet för T'ang-dynastin. Efter nedkämpandet av upproret hotades landets västra och nordvästra gränser av de mäktiga tibetanerna och uigurerna. Den nordöstra delen av landet hade skövlat och avfolkats, vilket fick svåra ekonomiska följder. De militära provinsguvernörer till vilka centralregeringen hade delegerat extraordinära befogenheter under upproret visade sig obenägna att hörsamma kravet på en återgång till den ordning som hade rått före upproret.

Nedkämpandet av upproret utgjorde visserligen i sig ett erkännande av återupprättandet av dynastins uppdrag att härska. I sin uppsats »The Restoration Completed: Emperor Hsien-tsung and the Provinces» visar Charles Peterson att det faktiska återupprättandet av dynastins politiska funktioner måste ses som ett långvarigt förlopp, som fullföljdes först under kejsar Hsien-tungs regeringstid (805–820). Det stod redan från början klart att en fullständig återgång till den politiska ordning som hade rått före upproret var otänkbar. Den decentralisering av maktbefogenheter som revolten hade framtvingat och de separatistiska strävanden som följde i dess spår omöjliggjorde en omedelbar och långtgående centralisering.

Vid Hsien-tungs trontillträde kunde rikets provinser indelas i tre distinkta grupper: (1) gränsprovinserna i norr och nordväst som var glest befolkade och ekonomiskt beroende av centralregeringen; (2) det stora flertalet provinser som styrdes av ämbetsmän som hade tillsatts av hovet och som i större eller mindre utsträckning hörsammade centralregeringens direktiv, och (3) ett mindre antal helt autonoma provinser belägna i nuvarande Hopei, Shantung och Honan, som styrdes av krigsherrar över vilkas tillsättning centralregeringen saknade allt inflytande.

Kejsar Hsien-tsung såg som sina främsta uppgifter att bibehålla kontrollen över de centralstyrda provinserna och samtidigt gradvis ersätta de militära ledarna i de autonoma provinserna med ämbetsmän som var bundna av lydnessplikt gentemot hovet. Framförallt gällde det för hovet att försäkra sig om kontrollen över de produktiva och inkomstbringande provinserna i Yangtse-dalen.

Charles Petersons skildring får Hsien-tsung att framstå som en skicklig strateg och taktiker utrustad med ett rikt mått av politisk intuition.

Alltsedan Chi Chao-ting publicerade sitt pionjärbete *Key Economic Areas in Chinese History* (London 1926) har forskningen rörande Kinas politiska historia i ökande grad baserats på analyser av strategiska och ekonomiska nyckelregioner. Under Kinas långa och skiftande historia har kontrollen över ett antal olika nyckelregioner bestämt den politiska utvecklingen. Till de viktigaste av dessa regioner hör Gula flodens nedre dalgång (Hopei, Honan och delar av Shantung), den nedre Yangtse-dalen (Kiangsu, Chekiang och Anhwei) och området kring Yangtse-flodens övre lopp (Szechwan).

Under långa skeden av politisk splittring har dessa två floddalar tjänat som ekonomiska nyckelområden för rivaliserande välden. Inom det norra området uppstod under historiens gång flera maktcentra (Ch'angan=Sian, i södra Shensi, Loyang i norra Honan och Peking i Hopei). I Yangtse-dalen, däremot, låg maktcentrum ständigt i den östra regionen. Detta har inneburit att den nedre Yangtse-dalen under tider av politisk splittring alltid har utgjort gränsen mellan norr och söder. Den mellersta Yangtse-dalen, den forna icke-kinesiska Ch'u-statens hemland, var ännu under T'ang-tiden glest befolkad och underutvecklad och saknade därför ett politiskt centrum som kunde samla och utveckla regionens resurser. Det övre Yangtse-området (Szechwan) var under långa perioder självständigt och självförsörjande. Områdets isolerade läge gjorde dock att det aldrig kom att utnyttjas som en bas för kontrollen över hela landet.

Wang Gungwus väl dokumenterade och historigrafiskt fulländade uppsats »The Middle Yangtse in Tang Politics» belyser det mellersta Yangtse-områdets roll under en period av politisk splittring, sen T'ang och *Wu-tai*, De fem dynastierna (880–963). Författaren redogör med minutiös noggrannhet för förändringar i områdets indelning i administrativa enheter, för de militära och civila ämbetsmännen i området samt för de separatistiska rörelserna i det sönderfallande T'ang-väldet.

Kejsar T'ai-tsungs regeringstid (627–649) har ansetts som T'ang-dynastins mäktigaste skede. De politiska aspekterna av denna period har gjorts till

föremål för ingående studier. Arthur Wright, författaren till standardverket *Buddhism in Chinese History* (Stanford 1959) har valt att behandla ett ämne som hittills har förbisetts av forskningen, »T'ang T'ai-tsung and Buddhism». Wright behandlar i sin uppsats den tidiga T'ang-tidens kulturmiljö, kejsarens politiska och psykologiska biografi samt de utomordentligt vanskliga överväganden av ideologisk och politisk natur som måste ligga till grund för kejsarens relationer med mäktiga religiösa samfund, inflytelserika buddhistiska lekmän och sina undersåtar överhuvud. Det porträtt som Wright tecknar visar en man som i sig förenade äkta fromhet och en astut förståelse av den politiska verklighetens krav. Samtidigt som T'ai-tsung uppmuntrade buddhismen, som han ansåg kunna utöva ett positivt inflytande över medborgarnas vandel, vidtog han mått och steg för att effektivt hämma varje försök från den buddhistiska kyrkans sida att försvaga staten och undergräva samhället.

Stanley Weinsteins uppsats, som är ett av de tyngst vägande bidragen till volymen, har titeln »Imperial Patronage in the Formation of T'ang Buddhism». Författaren går inledningsvis till rätta med den ofta framförda generaliseringen att buddhismen upplevde sin storhetstid under T'ang-dynastin och framhåller, att kretsarna kring hovet genomgående hade en negativ inställning till den buddhistiska kyrkan. Det var också under T'ang som buddhismen utsattes för utomordentligt häftiga förföljelser (841–846).

Även om kejsar T'ai-tsung, delvis av politiska skäl, uppmuntrade buddhismen, kände de tidiga T'ang-kejsarna en starkare tillhörighet till taoismen, vars legendariska grundare, Lao Tzu, skall ha burit samma efternamn som T'ang-huset.

En av anledningarna till den konfucianska T'ang-elitens avståndstagande från buddhismen var att vissa buddhistiska förhållningsregler framstod som asociala i de stränga konfucianernas ögon. En av kontroverserna mellan staten och den buddhistiska kyrkan gällde huruvida munkar skulle vidgå sina samhällseliga och sociala plikter genom vördnadsbetygelser inför föräldrar och kejsaren. Konflikten löstes genom ett kejserligt dekret som fråntog munkarna deras tidigare privilegier. Men buddhismen hade vunnit många anhängare inom olika samhällsklasser och de tidiga T'ang-kejsarna var tvungna att gå varsamt fram.

Under den första hälften av T'ang-dynastin utvecklades sinsemellan skiljaktiga doktrinära riktningar inom buddhismen. Under åren 581–755 framträdde inte mindre än åtta buddhistiska skolor. Tre av dessa, *T'ien-t'ai*, *Fa-hsiang* och *Hua-yen*, som alla byggde på synnerligen invecklade metafysiska system, karaktäriseras av Weinstein som filosofiska skolor. Vid sidan av dessa utveck-

lades de »religiösa» skolorna De tre stadierna (*San-chieh*), Det rena landet (*Ching-t'u*), *Ch'an* (Zen) och den esoteriska skolan (*Mi*), vilka alla lade huvudvikten vid religiösa övningar som avsåg att leda till upplysning. Den åttonde skolan (*Lü*) befattade sig huvudsakligen med tempeladministration och uttolkningen av munkregler och faller därför utanför uppdelningen i filosofiska och religiösa skolor.

En stor del av Weinstein's uppsats ägnas åt en synnerligen väl dokumenterad skildring av de filosofiska skolornas ursprung och utveckling fram till 700-talet, samt deras doktrinära innehåll. Weinstein visar att kejsrerligt beskydd spelade en avgörande roll för de filosofiska skolornas utveckling. Att de olika skolorna kom att bli tongivande inom T'ang-tidens buddhistiska elit berodde mindre på deras doktrinära innehåll än på relationerna mellan framträdande företrädare för dessa skolor och den kejsrerliga familjen. I motsättning till forskare som hävdar, att de filosofiska skolorna existerade helt oberoende av det samhälle i vilket de utvecklades, gör Weinstein på ett övertygande sätt gällande att dessa skolors doktriner inte formulerades av lärda munkar som levde ett isolerat liv i klostrens hägn, utan snarare avsåg att återspegla de kejsrerliga beskyddarnas politiska anspråk.

Med undantag för redaktörernas inledning och Stanley Weinstein's redogörelse för de buddhistiska skolornas utveckling rymmer bidragen till volymen alltför få upplysningar om T'ang-tidens intellektuella strömningar. David McMullens uppsats »Historical and Literary Theory in the Mid-Eighth Century» synes mig alltför snävt utformad för att fylla detta tomrum. Författaren hävdar att An Lu-shans uppror (755-763) markerar en vändpunkt i dynastins intellektuella utveckling och att en ny kritisk anda växte fram, vilket bland annat bidrog till att studiet av historia och litteratur kom att betraktas som relevant även för dagens samhälle. För att leda sin tes i bevis undersöker McMullen valda textställen hos fem prosaförfattare, som var verksamma under upproret. I första hand redogör han för de fem författarnas användning av begreppet *wen*, ett av de mest mångtydiga orden i det klassiska kinesiska språket: »ristade linjer, mönster, utsmyckning, skrivtecken, litteratur, kultur». Det synes mig att författaren drar alltför vittgående slutsatser av det fragmentariska material som han presenterar. Det förefaller mig att ett nyligen utgivet verk över en av T'ang-tidens främsta prosaförfattare och skaldar, Liu Tsung-yüan (773-819), som bland annat ger en mycket god orientering över samtidens litterära och intellektuella strömningar, på ett utmärkt sätt kompletterar den här anmälda volymen. (William H. Nienhauser, Jr., Charles Hartman, William B.

Crawford, Jan W. Walls och Lloyd Neighbors, *Liu Tsung-yüan, Tuwayne's World Authors Series, A Survey of the World's Literature*, New York 1973, 147 pp.).

Kinesiska poeter bär på en rik börda av minnen. I deras dikter får ofta snabbt tecknade skisser av historiska händelser och personer tjäna som en nostalgisk bakgrund, mot vilken skalderna mediterar över samtidens elände, människans villkor och årens snabba flykt.

I sin uppsats »The Contemplation of the Past in T'ang Poetry» analyserar Hans H. Frankel 20 dikter av skalderna Meng Hao-jan (689?-740), Wang Ch'ang-ling (698-765?), Li Ho (791-817), Liu Hsi-i (651-?), Tu Fu (712-770), Wang Ling-jan (700-talet). Ts'en Shen (715?-770), Li Po (701-763) och Ch'en Tzu-ang (661-702), vilka alla behandlar temat »tankar kring en svunnen tid». Frankels analys är rent semantisk och går huvudsakligen ut på att registrera de olika *topoi* som kännetecknar dikter skrivna till detta tema. Hans mycket kompetenta översättningar röjer stundom en bristande uppskattning av de prosodiska särdragens funktioner.

Frankels uppsats, som inte ger någon analys av T'ang-diktningens tekniska aspekter, är omedelbart tillgänglig även för icke-sinologer. Elling Eides lysande essä över skalden och bohemen Li Po (»On Li Po») innehåller en mästerlig analys av prosodiska och tonala särdrag, som avkräver läsarens ingående kunskaper om kinesisk metrik. Eide har bland annat valt att utnyttja Bernhard Karl-grens fonetiska rekonstruktioner av T'ang-tidens språk för sin transkription av dikterna, vilket i hög grad bidrar till blottläggandet av deras inre struktur. Eides egna översättningar och semantiska analyser av några av Li Pos finaste, och samtidigt svåraste, verk är utomordentligt skickligt genomförda och överträffar alla tidigare tolkningsförsök.

Delvis med stöd av skaldens självbiografiska diktning tecknar Eide ett porträtt av bohemen Li Po, vars ursprung och familjebakgrund är höljda i dunkel. Även om några av Eides hypoteser rörande semantiska ekvationer förefaller alltför utstuderade för att övertyga, vittnar hans inspirerade slutledningar om diger lärdom och om djup inlevelse i det fascinerande ämnet.

Eide är för närvarande sysselsatt med en översättning av Li Pos samlade produktion, ett arbete som lovar att bli det definitiva verket över den i både kinesisk och västerländsk forskning sorgligt försummade skalden Li Po.

David Lattimores uppsats »Allusion and T'ang Poetry», som har placerats sist i volymen, behandlar allusionens innebörd och funktioner i västerländsk och kinesisk diktning (och framförallt i den kinesiska poesin från tiden före T'ang). Författarens tankeväckande, kompetenta och mycket ab-

strakta redogörelse innehåller mycket av intresse för litteraturvetare och specialister på poetik. Med tanke på det ringa utrymme som volymen lämnar åt T'ang-tidens litteratur kunde uppsatsen med fördel ha inrymt flera belysande exempel på allusionens funktioner inom T'ang-lyriken.

Göran Malmqvist

Sven Stolpe: *Birgitta i Sverige. — Birgitta i Rom.* Askild & Kärnekull. Sthlm 1973.

I en mansålder har *Sven Stolpe* attraherats av den heliga Birgitta. Flera essäer — »Vadstena», 1949, och andra — och en roman — »Fru Birgitta ler», 1955 — har vittnat om hans bundenhet, på längre eller kortare distans, till vår medeltids mest kända diktare och vårt lands enda kanoniskt bokförda helgon.

Det har länge varit känt, att Stolpe efter den stora satsningen på Kristina-forskningen, under senare år med all kraft återgått till sina birgittinska studier.

Resultatet föreligger i ett mäktigt tvåbandsverk, utgivet i rättan tid till hjältinnans sexhundraårsjubileum, *Birgitta i Sverige* och *Birgitta i Rom*.

Att skriva vetenskapligt om Birgitta Birgersdotter är helt visst en fascinerande uppgift. Dessutom en uppgift som är både besvärlig och svår. Möjligen har Stolpe en eller annan gång, i sin obegränsade redobogenhet att underkasta sig möda och besvär, inte helt klart sett skillnaden mellan besvär och svårighet just i detta fall.

Vad är det nämligen vi har att hålla oss till i fråga om källmaterial (bortsett från byggnader, omdiskuterade porträtt och den heligas ben)?

I stort sett två grupper av texter. Dels hennes egen produktion, De himmelska uppenbarelserna — i latinsk översättning redigerade av hennes bikt-fäder efter hennes död, utgivna av trycket ett drygt sekel senare. Vad redaktörerna lagt till eller dragit ifrån är i regel omöjligt att fastställa.

Dels också de handlingar som återopades vid kanonisationsprocessen i Rom, avslutad 1391, en källgrupp som erbjuder speciella problem.

Källkritiskt sett har Stolpe alltså, liksom alla tidigare Birgittaforskare, befunnit sig i ett särdeles bekymmersamt läge.

Å ena sidan har han huvudpersonen, som talar utförligt och enträget i egen sak (Stolpe följer den gamla sunda jesuitiska metodregeln att aldrig blanda in Gud innan det är absolut nödvändigt). Frågan är endast: *är* det hon som talar? Hur mycket har hjälpande händer tillfogat — eller avlägsnat?

Å andra sidan har han vittnesbörden inför den påvliga kanonisationsdomstolen rörande den av-

lidnas märkliga gärningar, fromma leverne och underbara uttalanden. Att skilda meningar stundom kan råda om den historiska tillförlitligheten hos dessa berättelser är uppenbart. Det rör sig om vittnen som i stort sett måste ha hyst ett livligt intresse för — i några fall kanske också intresse i? — att kanonisationsprocessen fördes till ett för Birgitta, hennes fränder och vänner och fädernesland, lyckligt slut. Detta är uppenbart också för Stolpe. Han markerar flerstädes en skeptisk, stundom ironisk hållning inför en del episoder i kanonisationshandlingarna. Därigenom öppnar han sig å andra sidan givetvis för motsvarande frågor, på de punkter där han själv godkänner denna typ av material.

Vad har Stolpe åstadkommit, i detta läge?

För det första en magnifik bild av trettonhundratalets värld i Sverige och Europa. En bild måttad av svett och blod, av svek och korruption, av brandrök, ångestrop, förbannelser, böner och lovsång.

I detta stycke har stoffet varit tacksamt. Stolpe har skrivit om den tid som inledes av Håtunalekens och Nyköpings gästabuds brödrastrider och kulminerar i digerdöden; den tid som internationellt präglas av påvarnas babyloniska fångenskap i Avignon, av ett Rom i lägervall och av det fransk-engelska Hundraårskrigets tröstlösa elände. — Författaren har inte försunnat tillfället.

För det andra, på denna magnifika scen, en dramatisk framställning av en människas öde, och en människas verk.

Om ett sällsamt och äventyrligt begåvat barn av folkungablod blir här berättat, om en brådmogen liten flicka som växte upp till en skön och arrogant dam i de rikaste och yppersta kretsar av hov och aristokrati, om en kvinna som i vållust och smärta gav livet åt åtta barn — en kvinna som samtidigt visste sig kallad till Kristi brud och Herrens tuktoris över den värld som var hennes.

Poängen i Stolpes biografi är att detta människöde, närmare besett, bekräftar hans egen grundläggande syn på livet: Guds kraft fullbordas i mänsklig svaghet. Birgitta misslyckas, mänskligt att döma, i allt väsentligt. Sverige blir inte märkbart förbättrat, trots hennes varningar, kriget tar inte slut, trots hennes goda råd till berörda kungar, påven envisas med att återvända till Frankrike, efter en kort visit i Rom, klosterstiftelsen tar inte gestalt i hennes livstid, inte ens älsklingssonen Karl gör som mor vill (fast det är sant att Stolpe själv till hälften erkänner att gunstig junkerns grövsta brott, att pussa den levnadsglada dronning Johanna av Neapel, möjligen är allenast legendärt).

Endels läggas människors råd, och endels Herren dömer, det är summan på texten. En god